

Les pellofes de Sant Pere de Les Preses, un taller desconegut

XAVIER JORBA I SERRA*
SALVADOR PLANTALECH I COLOMER**

La numismàtica catalana és un món que genera, molt sovint, sorpreses plaents. Avui presentem un d'aquests casos. A finals de 2013, un de nosaltres (S. P.), va localitzar, en mans d'un antiquari català, un llibre manuscrit realitzat per un prevere olotí anomenat Pere Carbonell, titulat "Álbum de Sellos o Timbres. Propiedad de Pere Carbonell. Olot. 1894". La descoberta i la generosa possibilitat per part del propietari de poder-lo estudiar han permès endinsar-nos en l'obra d'un lletraferit, preocupat per deixar testimoniatge a les generacions subsegüents de la riquesa d'un material que, ben segur, tenia la certesa que amb el pas dels anys acabaria desapareixent. La seva tasca ingent li va permetre recopilar empremtes de segells ben diversos o, com ell deia, "Album de sellos o Timbres de Bisbats, Parròquies, Ajuntaments, Jutjats, Pobles, Militars, Centros, Germandats, Tallers, Paper sellat, Capellans castrenses; de España, Fransa, Buenos Aires, etc". Però la importància per a nosaltres rau en la còpia que va realitzar de les empremtes de les pellofes de Sant Esteve d'Olot i de Sant Pere de Les Preses. Aquesta última desconeguda pels estudiosos d'aquest camp com J. Botet i Sisó o Miquel Crusafont.

Geogràficament, la parròquia de Les Preses es troba situada a la serralada dels Prepirineus, en plena muntanya catalana, assentada en una vall ample, de plana al·luvial, conformant part de la conca de l'alt Fluvià, al sud i sud-est de la Garrotxa i nord-oest de la Selva.

Les Presses té l'església de Sant Pere fundada el 926, la capella del Roser, la capella de Sant Sebastià, la capella de Sant Miquel del Corb (1332), la capella de Sant Martí dels Corbs i la capella de Sant Miquel de Castelló.¹

* Doctor en història moderna.

** Historiador.

1. Les dades històriques han estat extretes de la tesi doctoral de SOLÀ COLOMER, Xavier *La reforma catòlica a la muntanya catalana a través de les visites pastorals: els bisbats de Girona i Vic (1587-1800)*. Departament de Geografia, Història i Història de l'Art. Universitat de Girona. Girona, juny 2005.

L'any 1639, el visitador, en nom del bisbe de Girona, donava llicència al rector i als obrers de Sant Pere per poder construir i fer una capella i altar amb retaule sota l'advocació del Santíssim Sagrament i de l'Àngel Custodi. Per aquest motiu, es va poder foradar la paret de l'església per la part del migdia. L'any 1734, el rector i els obrers demanaren permís per a vendre al prevere i domer de l'església parroquial d'Olot, obtentor del benefici sota l'advocació de l'Àngel Custodi fundat a l'església de Sant Pere de les Preses, un tros de cementiri per considerar-lo inútil i així ampliar una casa, pròpia del benefici. L'any 1738, l'església de Sant Pere s'ampliarà:

“Item per quant lo poble de la present parròquia de Les Presas desitja engrandir la iglesia que és petita per lo crescut número de persones se troba y juntament voler fer de nou lo retaule del altar major que ho necessita, com y també se deu fer alguns ornaments per la sacristia que se troba molt pobre y faltada de lo necessari per la celebració del sant sacrifici de la missa”.

Per aquest motiu, el rector, el vicari, els beneficiats residents, el batlle, tres regidors i dos obrers donaven fe de l'acord. El resultat serà una església neoclàssica d'una senzillesa i austeritat extrema, amb tres naus, de la qual en destaca la façana de pedra sorrenca grisa blavosa, flanquejada per dos imponents torres campanars que sobresurten i emmarquen la portalada i l'escalinata. De l'antic edifici es respectaren alguns fragments, com el medalló d'una clau de volta de la capella del Roser, que trobem a la façana sud.

La comunitat de preveres de Les Preses formava part de la gran xarxa de comunitats de preveres esteses per tot Catalunya. Botet i Sisó, en el seu manuscrit, relacionava pel bisbat de Girona les col·legiates de Sant Feliu de Girona, Santa Maria

Medalló del Roser situat a la façana sud de l'església de Sant Pere Les Preses. El medalló presenta una gran semblança amb les dues pellofes del Roser de l'església esmentada.

Fotografia: Joan Gelis

de Besalú, Santa Maria de Lladó, Santa Maria d'Ullà i Santa Maria de Vilabertran, i les comunitats de preveres de Santa Maria d'Arenys, Santa Maria de Banyoles, Sant Martí de Cassà de la Selva, Sant Joan de Sant Feliu de Guíxols, Sant Martí de Palafrugell, Santa Maria de la Bisbal, Santa Maria de Castelló d'Empúries, Sant Vicenç de Llança, Sant Pere de Figueres, Sant Vicenç de Besalú i Sant Esteve d'Olot, tot i ser conscient de la manca de comunitats.² Altres comunitats de preveres existents i no esmentades per en Botet han estat Blanes, Camprodon, Hostalric, Pals, Sant Esteve de Bas i Torroella de Montgrí. Hem d'esperar que, amb el pas del temps, vagin apareixent noves pellofes o puguem adscriure a aquestes comunitats algunes de les pellofes o encunys incerts.³

La comunitat de preveres de Les Preses estava formada, al segle XVII, pel rector i sis beneficiats, que es repartien els beneficis de Sant Joan i Sant Jeroni (fundat el 1604), de Sant Miquel, de Sant Jaume (fundat el 1426), del Sant Santíssim Sagrament i Jesucrist, de la Verge Maria (fundat el 1290), de l'Àngel Custodi (fundat el 1595) i un sense advocació. Recordem que els beneficiats formaven unitats econòmiques autònomes dins de la parròquia i estaven exempts de qualsevol responsabilitat pel que fa als serveis espirituals de la parròquia. Si els beneficiats eren residents de la comunitat de preveres, sí tenien l'obligació d'atendre l'espiritualitat

Empremta del segell de Sant Pere de Les Preses. Es pot veure el patró de la població amb les claus a la mà. *Fotografia: Salvador Plantalech.*

2. CRUSAFONT i SABATER, Miquel: "Notícia sobre el manuscrit de J. Botet i Sisó titulat Ploms i pellofes catalanes i de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets i Duran". *Acta Numismàtica*, 29, Barcelona, 1999, p. 143-213.

3. Un exemple n'és la troballa de 26 pellofes del monestir de Sant Pere de Rodes, gràcies a unes excavacions arqueològiques realitzades els anys 1991 i 1992 a la zona dels claustres del monestir. L'estudi de la troballa ha estat recentment publicat per *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 44, 2013, sota el títol "Les pellofes del monestir de Sant Pere de Rodes". Les autores del treball citat han estat Maria Clua Mercadal, Montserrat Mataró i Pladelasala, i Anna Maria Puig Griessenberger. També cal destacar la troballa de tres tipus de pellofes inèdites, d'un total de cinc, a l'arxiu de la Seu Vella de Lleida per part d'un estudiós local. Dins del Llibre dels aniversaris, misses, matricules i distribucions del 1574 van localitzar tres exemplars, dos d'ells idèntics, amb la següent descripció: dues claus creuades amb tres sortints cadascuna, unides per una cadeneteta. El tercer exemplar té la següent descripció: dues claus creuades amb la part superior trilobulada, unides per una cadeneteta. Al camp, tres punts i, sota les claus, un petit cercle. Els altres dos exemplars inèdits van ser localitzats al mateix llibre però de l'any 1639. La descripció és una creu central i un punt a cada quadrant. Veure *NUMISCAT*, apartat pellofes.

dels feligresos. L'any 1717, el rector i els residents reben queixes per la manca d'atenció a les seves obligacions. Això podia comportar la pèrdua de les rendes i la seva expulsió de la comunitat. L'any 1734 es manava que “quant entre algun beneficiat nou de residència pague a dita obra la quantitat de 6 lliures barceloneses, y ordena al rector y demás beneficiats que vuy són y aleshores se trobaran residint que no lo admeten a dita residència fins que haja pagada dita quantitat”.

Els membres de la comunitat de preveres tenien dret a percebre una retribució per la seva assistència als diferents oficis religiosos (funeràries, novenes, cap d'any, aniversaris...), establertes i regulades per les ordinacions aprovades pel bisbe de Girona. El bosser era l'encarregat de pagar amb pellofes de diferents valors la seva assistència. Al final del mes, aquestes pellofes es bescanviaven per moneda d'ús

“Marcas dels Ploms de la Yglia Parroquial de Sant Esteve de Olot, en 1808. De la Reverent Comunitat de Pbres. La Rda Comunidad de Pbro de Sant Esteban de Olot, antes de quitarle sus bienes, usaba estas marcas encuñadas en metal y las llamaba ploms que se repartian a los Pbro celebrantes y asistentes a los actos religiosos y servian como justificante para cobrar sus derechos al fin de mes mediante la presentación de las mismas”. *Fotografia: Salvador Plantalech*

corrent. Els preveres que deixaven d'assistir a les funcions religioses, eren penalitzats sense el cobrament de les pellofes i, per tant, sense l'ingrés pecuniari.

El manuscrit ens aporta les imatges, com hem dit abans, de les pellofes de Sant Esteve d'Olot. Aquestes imatges consoliden l'atribució feta per Miquel Crusafont, a partir del manuscrit de J. Botet, de les pellofes atribuïdes a Besalú en la seva obra *La moneda local catalana (S. XIII-XVIII)* a la comunitat de preveres de Sant Esteve d'Olot.⁴

Les pellofes corresponen als 13 encunyats trobats a la sagristia de Sant Esteve d'Olot i als 2 trobats en una col·lecció particular olotina.⁵ Manquen novament les pellofes Crus. 1899, Crus. 1902, Crus. 1910, Crus. 1913 i Crus. 1927. Caldria esbrinar si aquestes pellofes podien pertànyer a una comunitat de preveres propera a la d'Olot, tot i que Miquel Crusafont, a partir dels estudis de Danés, les atribueix a la parròquia esmentada.⁶ També és cert que algunes de les peces esmentades, com la Crus. 1910 i la Crus. 1913, van aparèixer a la bossa de pellofes d'Olot en petites quantitats. A més, hi ha aquelles incuses eclesiàstiques de les quals no en tenim l'encuny però que no presenten cap mena de dubte a l'hora d'atribuir-les a la comunitat olotina per l'existència de la paraula Olot, marcada a les peces.

Empremtes de les pellofes de Sant Pere de Les Preses.

Fotografia: Salvador Plantalech

4. CRUSAFONT i SABATER, Miquel "Notícia sobre el manuscrit de J. Botet i Sisó titulat Ploms i pellofes catalanes i de l'àlbum d'empremtes de J. Busquets i Duran". *Acta Numismàtica*, 29, Barcelona, 1999, pàgines 143-213.

5. JORBA SERRA, Xavier "Els encunyats de pellofes d'Olot". *Acta Numismàtica*, 38, Barcelona, 2008, pàgines 199-210.

6. CRUSAFONT i SABATER, Miquel *La moneda local catalana (S. XIII-XVIII)*. Barcelona; Diputació de Barcelona, 1990, p. 219-220.

La gran novetat, però, del manuscrit han estat les empremtes de les pellofes de Sant Pere de les Preses. Les pellofes, totes elles de llautó, havien estat atribuïdes a Figueres (Áureo, 2007, núm. 5471), Torà de Riubregós (Crus. 2201 i 2202), Vic (Áureo, 2007, núm. 6058) i incertes (Crus. 2335, 2336, 2366 i 2367). Són peces de gran raresa, atribuint a cadascuna d'elles, sense gaire equivocació, una quantitat de 2 a 4 exemplars. L'aparició d'aquestes pellofes a catàlegs de subhasta ha estat, en els últims 20 anys, d'un exemplar, excepte en el cas de la figura orant núm. 5, que ha aparegut en dues ocasions.

Núm. 1. Incusa de llautó. Custòdia entre dos traços inclinats. Orla de punts. Diàmetre: 24,5 mm. Pes: 0,98 g. La pellofa fa referència al Santíssim Sagrament. Col·lecció XJS.

Núm. 2. Incusa de llautó. Custòdia sola, semblant a l'anterior. Orla de punts. Diàmetre: 20 mm. Pes: 0,70 g. Com la pellofa anterior, fa referència al Santíssim Sagrament. Col·lecció XJS.

Núm. 3. Incusa de llautó. Verge dreta amb el nen, portant una rosa. Orla de rosari. Diàmetre: 24 mm. Pes: 0,97 g. La pellofa fa referència al Roser. Recordem que, a Sant Pere Les Preses, hi havia la capella del Roser i una gran devoció a la seva imatge. La celebració al llarg de l'any dels diferents actes relacionats amb el Roser, eren pagats amb aquesta peça núm. 3 i la núm. 4. Col·lecció XJS.

Núm. 4. Incusa de llautó. Verge dreta amb el nen, portant una rosa. Orla de rosari. Diàmetre: 20 mm. Pes: 0,61 g. A l'igual que l'anterior, la pellofa fa referència al Roser, i tenia un valor més baix. Col·lecció XJS.

Núm. 5. Incusa de llautó. Figura orant a l'esquerra, entre flames. Orla de punts. Diàmetre: 26,5 mm. Pes: 1,22 g. Podria ser utilitzada en tots aquells actes litúrgics

que fessin referència a la salvació de l'ànima del Purgatori. Existeix una pellofa molt semblant a la parròquia de Sant Esteve d'Olot (Crus. 1924, 1925, i 1926. Figura dreta, de front, amb els braços oberts, entre flames. A l'exerg: OLOT). Col·lecció XJS.

Núm. 6. Incusa de llautó. Figura orant a l'esquerra, entre flames. Orla de punts. Diàmetre: 20 mm. Pes: 0,74 g. Com l'anterior, podria ser utilitzada en tots aquells actes litúrgics que fessin referència a la salvació de l'ànima del Purgatori però, en ser més petita, segurament tenia un valor monetari més baix. Col·lecció Balsach.

Núm. 7. Incusa de llautó. Tiara sobre claus encreuades. Cinc petits cercles, un a cada lateral de la tiara i de les claus, i un al centre. Un 3? a sota les claus. Diàmetre: 23 mm. Pes: 0,98 g. La pellofa fa referència al patró de l'església, Sant Pere. Col·lecció XJS.

Núm. 8. Incusa de llautó. Tiara sobre claus encreuades. Orla lineal. Diàmetre: 16 mm. Pes: 0,51 g. La pellofa fa referència al patró de l'església, Sant Pere. Col·lecció XJS.